

Označování audiovizuálních děl

Fakulta sociálních věd
Univerzity Karlovy

Opinion Window
RESEARCH INTERNATIONAL

Opinion Window s.r.o., Jeremenkova 55, 147 00 Praha 4

Tel.: +420 261 225 323, +420 261 225 325, Fax.: +420 261 225 307, E-mail: info@opw.cz, <http://www.opw.cz>

Registrováno u KOS Praha oddíl C vložka 11170

Obsah

1. VÝCHOZÍ SITUACE A ZADÁNÍ	1
2. SHRnutí HLAVNÍCH POZNATKŮ	2
3. METODIKA	4
4. PODROBNÉ VÝSLEDKY	5
4.1. DĚTSKÝ DIVÁK A MÉDIA	5
4.2. BYTOVÉ POMĚRY A SAMOSTATNÉ VYUŽÍVÁNÍ AUDIOVIZUÁLNÍ TECHNIKY DĚTMI	6
4.3. OBAVY ZE SAMOSTATNÉ EXPOZICE DĚTÍ VŮČI AUDIOVIZUÁLNÍM PRODUKTŮM	7
5. PŘÍLOHA	21

1. Výchozí situace a zadání

Ve většině evropských zemí sílí obavy z možného negativního vlivu audiovizuálních produktů a mediálních obsahů na děti a mladou generaci obecně. Rovněž vládní instituce České republiky zvažují zavedení systému označování audiovizuálních produktů symboly „vhodnosti“ pro děti různého věku. Modelem je praxe holandského NICAM – institutu pro klasifikaci audiovizuálních médií a navazujícího klasifikačního systému Kijkwijzer, který byl adaptován i pro potřeby dalších zemí, včetně Slovenské republiky

Před rozhodnutím o dalším postupu v tomto směru bylo doporučeno ověřit postoje a názory české populace k zavedení analogického opatření a provést výzkum veřejného mínění mezi rodiči dětí a celkovou dospělou populací České republiky.

Cílem šetření bylo především:

- Ověřit rozsah a způsoby spotřeby vybraných médií věkovou skupinou dětí a mládeže**
- Zjistit názory na formy kontroly a regulace dětské spotřeby médií rodiči dětí**
- Postihnout postoje k hodnocení a označování audiovizuálních produktů symboly vhodnosti pro různé věkové kategorie dětí**
- Zprostředkovat přehled o vnímané naléhavosti různých mediálních obsahů**
- Zjistit případné výhrady vůči zavedení systému klasifikace a označování audiovizuálních produktů**

Realizací empirického výzkumu byla pověřena agentura Opinion Window Research International

2. Shrnutí hlavních poznatků

- Velká část veřejností sdílí přesvědčení, že média mají výrazný vliv na generaci dětí a mládeže. Rodiče dětí do 18 let mají starost především s neúměrnou a rostoucí expozicí dětí vůči médiím, ve druhém sledu však vyjadřují i obavy z dopadu nevhodných mediálních obsahů a produktů na děti
- Velká většina rodičů proto kontroluje a reguluje mediální spotřebu svých dětí, zejména mladších 15 let. Nejčastější formou kontroly a regulace jsou časová omezení pro využití médií (TV, počítače), limity sledování médií (TV) po určité hodině, společné využívání/sledování médií, které dává rodičům přehled o obsahu a možnost zasáhnout. Pouze pětina rodičů nechává dětem úplnou volnost při výběru a sledování médií
- Nejvíce ohroženou skupinou jsou podle názoru rodičů děti školního věku, specificky věková skupina 10-14 let. Nad mediální spotřebou předškolních dětí mají rodiče podle svého přesvědčení dostatečnou kontrolu. U teenagerů nad 15 let se kontrola využívání médií a expozice vůči mediálním obsahům rychle uvolňuje
- Nesouhlas, obavy a cílenou regulaci vyvolávají především audiovizuální produkty/pořady, které obsahují násilí/brutalitu a sexuální témata/pornografii. Z dalších nevhodných či společensky nekorektních obsahů se zmiňuje šikana a diskriminace
- Většina rodičů se při regulaci mediální spotřeby svých dětí pragmaticky řídí vlastním přesvědčením/citem a je přesvědčena, že umí posoudit vhodnost audiovizuálních produktů pro děti, pokud tyto produkty zná. Nejistota vzniká u nově uváděných nebo neznámých produktů pořadů
- Tři čtvrtiny veřejnosti by proto přivítaly zavedení systému klasifikace a označování audiovizuálních produktů symboly vhodnosti pro děti různého věku. Velká většina rodičů vyjádřila ochotu takový systém využívat jako formu základní orientace v mediální nabídce a většina očekávala, že doporučení systému budou vymahatelná

- Pouze malá menšina (řádově sedmina) veřejnosti měla k uplatnění podobného systému výhrady
- Zatímco v otázce účelnosti a obecné potřebnosti zavedení systému klasifikace a označování audiovizuálních produktů existuje široký konsensus, menší shoda je v názoru na vlastní klasifikaci a způsob hodnocení. Podle názoru rodičů vyplývá nevhodnost jednotlivých prvků mediálních obsahů spíše z jejich funkce a smyslu v daném produktu než z mechanického výčtu jejich formy a zastoupení
- Česká veřejnost je tak na jedné straně poměrně tolerantní a „velkorysá“ v posuzování vhodnosti produktů/pořadů pro děti různého věku, ale na druhé straně rigorózní a úzkostlivá v hodnocení oprávněnosti a přijatelnosti mediálních obsahů
- Většina veřejnosti soudila, že odpovědnost za označování mají nést producenti a distributoři, zejména televizní stanice, producenti filmů a výrobci a distributoři elektronických nosičů. Postoje k rozšiřování okruhu označovaných produktů (počítačové hry, časopisy, knihy atd.) byly rozporné a spíše opatrné
- Nejednoznačné byly názory na podrobnost označování produktů. Nevýrazná většina byla pro důslednou specifikaci důvodů nevhodnosti produktu/pořadu pro děti různého věku (uvádění symbolů násilí, sexu, hrůzy, drog, diskriminace, hrubého jazyka), zatímco podstatná menšina dávala přednost „štíhlému“ systému a spokojila by se rámcovým označením vhodnosti produktu/pořadu pro jednotlivé věkové kategorie dětí

3. Metodika

Šetření proběhlo ve dvou etapách

- Reprezentativní výzkum v souboru 956 respondentů ve věku 18-69 let, z toho 466 respondentů/rodičů dětí ve věku do 18 let
- Následná, kvalitativní sonda formou 10 individuálních hloubkových rozhovorů v trvání cca 1 hodiny

Podrobná informace o obou souborech je obsažena v příloze.

Dotazování v terénu se uskutečnilo od 12. do 23. června 2008 a proběhlo podle dotazníku schváleného zadavatelem (viz příloha).

Kvantitativní šetření zajišťovalo 109 tazatelů na 87 výběrových místech, přičemž průměrně trval jeden rozhovor 30 minut

Závěrečná zpráva byla předána zadavateli dne 4.7. 2008.

4. Podrobné výsledky

4.1. Dětský divák a média

Individuální hloubkové rozhovory s rodiči dětí do 18 let naznačily, že působení audiovizuálních médií, jejich obsahů a povahy audiovizuálních produktů patří k aktuálním problémům výchovy dětí a velká většina rodičů se s působením médií a vlivem audiovizuálních produktů v různém rozsahu potýká.

Audiovizuální média zjevně ukrájí stále větší podíl z denního programu dětí a samotná proporce času stráveného spotřebou médií a jejich obsahů se pro mnoho rodičů stává předmětem starostí. V reprezentativním, omnibusovém šetření rodiče dětí do 18 let odhadovali, že jejich děti stráví v průměru za běžný den:

- 85 minut sledováním televize
- 42 minut u počítače nebo surfování na internetu
- 11 minut hraním počítačových her na konzoli.

Jen před obrazovkami tak děti denně tráví v průměru téměř 2,5 hodiny. Nádavkem nebo v překryvu k pobytu před obrazovkou připadá 63 minut na poslech reprodukováné hudby z rádia nebo různých typů přehrávačů. Audiovizuální média tak ubírají z denního programu dětí mnohem větší podíl než další činnosti prováděné doma:

- 6 minut hry na hudební nástroj
- 21 minut četby knih nebo časopisů

Podíl audiovizuálních médií na denním programu dětí roste úměrně s věkem. Děti do tří let stráví u televize půl hodiny denně, v další věkové kategorii 4-6 let je to již více než dvojnásobek (77 min) a věkové skupiny 13-18 let sledují televizi v průměru téměř dvě hodiny. Pokud vezmeme v úvahu klesající zájem o sledování televize mezi staršími teenagery (doložený v dalších šetřeních), pak nám jako věková skupina nejvíce exponovaná vůči elektronickým médiím vychází skupina 13 – 15-letých dětí.

Počítač, internet a herní konzole se do denního programu dětí zapojují od 7 let a jejich podíl rovněž progresivně roste - z cca 45 minut ve věkové skupině 7-9 let na 94 minut ve věkové skupině 16-18 let. Prakticky napříč sociálním spektrem je zřejmá snaha o zpřístupnění počítačových technologií dětem. Vybavenost domácností s dětmi počítačem, přístupem na

internet, herní konzolí, ale také mobilními telefony nebo DVD přehrávači je vyšší než v průměru celé populace a schopnost dětí ovládat tyto technologie je zdrojem obdivu a neskrývané hrdosti. Rodiče ostatně jsou v tomto ohledu vystaveni tlaku dětí a jejich sociálního okolí a problémem je spíše držet krok s celkovým vývojem než jej stimulovat.

Obavy z neúměrně dlouhé expozice dětí audiovizuálním médiím zčásti překrývaly starost o mediální obsahy, které však těsně následovaly ve „druhém sledu“. Mezi rodiči celkově převládala shoda, že mediální obsahy a jejich zpracování ve srovnání s minulostí zřetelně „přitvrdily“ a část nabídky audiovizuálních produktů nejen nebere ohledy na potřeby, možnosti a vyspělost dětí, ale má i negativní vliv na jejich chování. V individuálních rozhovorech se spontánně zmiňovalo násilí, sex, podpora konzumu nebo prostě jen „hloupost“ mediální nabídky, která staví před děti nežádoucí vzorce a způsoby jednání, nabízí negativní příklady nebo kazí vkus. Většina rodičů se snažila těmto negativním vlivům čelit a využívala k tomu širokou škálu aktivních i represivních opatření.

4.2. Bytové poměry a samostatné využívání audiovizuální techniky dětmi

Většina rodičů v kvalitativním šetření byla přesvědčena, že umí posoudit vhodnost audiovizuálních produktů pro děti a zvládá regulaci nežádoucích obsahů při společném sledování/využívání audiovizuální techniky. S rostoucím věkem a osamostatňováním dětí se však logicky zvyšuje podíl „nezávislé“, samostatné mediální spotřeby, při níž rodiče mají jen omezenou možnost bezprostředních zásahů.

Významným faktorem, který určuje způsob konzumace/sledování audiovizuálních médií tak jsou bytové poměry a vybavení domácností. Necelá pětina dětí (18%) má svůj samostatný prostor/pokoj, který obývají samy. Dalších 59% sdílí samostatný pokoj se sourozenci.

Vybavenost „dětských“ pokojů audiovizuální technikou je následující:

- Barevný televizor 34%
- PC/notebook 30% celkem, ale 39% v domácnostech, které vlastní PC/notebook a děti mají samostatný pokoj
- Herní konzole 17% celkem, ale 67% v domácnostech, které vlastní herní konzoli a děti mají samostatný pokoj
- Přístup na internet 25% celkem, ale 37% v domácnostech, které mají připojení na internet a děti mají samostatný pokoj
- Vlastní knihovna 43% celkem, ale 54% v domácnostech, kde děti mají samostatný pokoj

Výpovědi respondentů kvalitativní sondy poněkud relativizovaly vysokou úroveň vybavenosti dětských pokojů. Televizní přístroje samostatně využívané dětmi zpravidla umožňovaly poslech pouze základní nabídky televizních programů (2 veřejnoprávní a dva komerční kanály) a neměly připojení na satelit nebo kabelovou televizi. Obdobně PC a notebooky samostatně využívané dětmi v jejich pokojích často neměly aktivováno připojení na internet, které bylo „výsadou“ hlavního/rodinného počítače.

Část respondentů v individuálních rozhovorech (rodiče dětí do 12 a případně i 15 let) neskryvala, že horší standard vybavení dětských pokojů je „zastřenu“ formou kontroly – pokud děti chtěly surfovat na internetu nebo sledovat programy dalších televizních stanic, nezbývalo jim, než se uchýlit k „hlavnímu“/ rodinnému přístroji, který byl zpravidla ve společných prostorách bytu a pod větším dohledem rodičů. Surfování nebo sledování TV pořadů „pod peřinou“ je zjevně obtížnější než tradiční čtení „nevhodné“ literatury.

Ostatně samotné architektonické řešení bytů v jedné úrovni, na rozdíl od rodinných domů s dětskými ložnicemi v prvním patře, usnadňovalo kontrolu dětské spotřeby audiovizuálních produktů.

Rodiče v hloubkových rozhovorech si však velice dobře uvědomovali, že v tomto ohledu vedou „ústupový boj“ a vývoj vybavenosti i nových technických možností bude před ně brzy stavět nové výzvy.

4.3. Obavy ze samostatné expozice dětí vůči audiovizuálním produktům

Zdá se, že ve srovnání se situací v některých západoevropských zemích mají rodiče u nás relativně menší obavy z toho, co děti sledují/dělají v době, kdy jsou samy doma, nebo se uchýlily do soukromí svého pokoje. Výrazné obavy ze samostatné expozice dětí audiovizuálním produktům vyjádřilo v reprezentativním souboru pouze 5% rodičů. Dalších 30% se obávalo „trochu“.

Téměř dvě třetiny (65%) rodičů dětí do 18 let si naopak obavy buď nepřipouštěly nebo se je snažily brát s nadhledem. Celkem logicky se nejméně obávali rodiče dětí do 6 let, kteří mají děti pod trvalým dohledem a mohou proto kdykoliv zasáhnout.

Možný negativní vliv audiovizuálních produktů na děti se tak nejvíce dotýkal rodičů dětí mezi 7. a 12. rokem věku a s rostoucím věkem i vyspělostí dětí opět klesal.

Obavy z nekontrolované spotřeby audiovizuálních produktů sdíleli stejnou měrou matky i otcové dětí a uplatňovaly se především u rodičů ve věku 30-39 let. Nejmladší věková skupina (18-29 let), která buď nemá děti nebo má děti v nejnižším věku, pochopitelně měla sklon bagatelizovat obavy z vlivu médií na děti (73% z této věkové skupiny se buď vůbec nebo příliš neobávalo nekontrolované expozice dětí vůči médiím). Poněkud překvapivě však podobný názor zastávala i generace potenciálních prarodičů (50 let a více) v níž měly zhruba dvě třetiny respondentů (64%) jen malé obavy z vlivu médií.

Proti očekávání se obavy z nekontrolované spotřeby audiovizuálních produktů snižovaly s růstem charakteristik sociálního postavení. Obavy, že děti ponechané bez dozoru sledují méně vhodné produkty, vyjadřovali častěji rodiče se základním vzděláním a nižšími příjmy. Velikost sídla bydliště (urbanizované vs venkovské osídlení) naproti tomu nehrála roli. V souladu s tímto zjištěním jsou i menší obavy rodičů, jejichž domácnosti jsou ve vyšší míře vybaveny PC/internetem a dalšími předměty dlouhodobé spotřeby.

Společensky a intelektuálně lépe disponované skupiny měly tendenci vnímat a hodnotit nekontrolovanou spotřebu audiovizuálních produktů v rámci celkové výchovy dětí a hýčkaly si ať již iluzi nebo přesvědčení, že vliv médií mají více či méně pod kontrolou. Lépe situovaní rodiče ve vyšším společenském postavení vyjadřovali větší důvěru v děti a jejich ochotu podřídit se požadavkům rodinné výchovy. Současně však ani tento typ rodičů neváhal sáhnout k regulaci – sledování médií společně s dětmi, omezování/zákaz spotřeby „nevhodných“ obsahů, vymezování maximální doby, po kterou děti směly používat PC nebo herní konzoli atd.

Snazší pozici měli pochopitelně rodiče dětí předškolního věku, kteří musí trávit s dětmi více času a mají proto bezprostřední dohled nad jejich aktivitami. Nejčastější formou kontroly v této skupině byla časová omezení (limity pro sledování pořadů/produktů po určité hodině) a výhodou pro rodiče menších dětí byla i přirozená selektivita dětí ve vztahu k produktům/pořadům, které je prostě nebaví.

Rodiče dětí školního věku (7-12 let) byli v horší situaci, úměrně tomu, jak se museli vyrovnávat s rostoucí samostatností dětí a nutností respektovat do jisté míry jejich vlastní

preference a zájmy (resp. i preference, zájmy a znalosti jejich spolužáků a vrstevníků). Situaci rodičům starších dětí komplikovaly i rozdíly v obsahu a zpracování různých námětů a témat v jednotlivých typech médií. Část rodičů např. rezignovaně akceptovala sexuálně explicitní obsahy v časopisech pro teenagery prostě proto, že si uvědomovala neefektivnost kontroly jejich spotřeby. Současně by však považovala expozici stejných nebo podobně zpracovaných témat v elektronických médiích za nepřijatelnou nebo dokonce šokující. Obsahové rozdíly jednotlivých médií tak komplikovaly možnost uplatnění konzistentních výchovných postupů a část rodičů se s tím musela s nelibostí vyrovnávat.

Z pohledu rodičů byl kritický věk kolem 12 let (10 – 14 let). Za věkovou hranicí 15 - 16 let si již rodiče zpravidla uvědomovali „nepřiměřenost“ a nereálnost kontroly samotné expozice dospívajících/„dospělých“ dětí vůči mediálním obsahům a jejich úsilí se nadále zaměřovalo spíše na kontrolu faktického jednání (společenské kontakty, denní program, sexuální život, konzumace drog apod.)

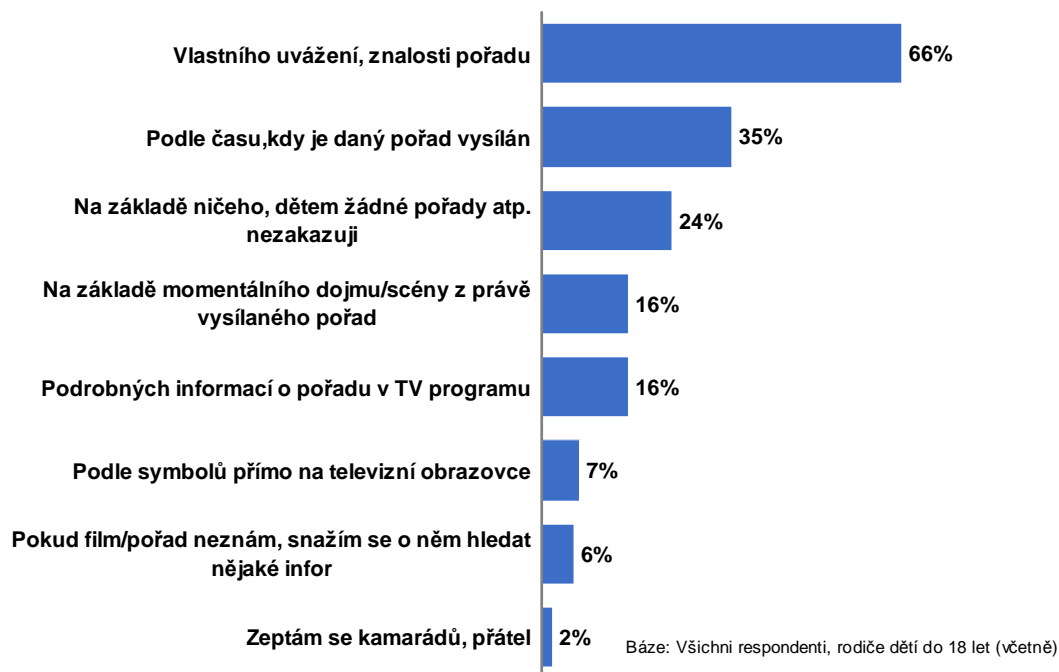
Řada rodičů se v individuálních rozhovorech vyhýbala použití slova „zákaz“ ve vztahu ke spotřebě médií dětmi, přestože v praxi neváhala razantně prosazovat svoje názory na vhodnost pořadů/produktů pro děti různého věku. Různé formy regulace spotřeby médií a audiovizuálních produktů uplatňovaly podle reprezentativního šetření tři čtvrtiny dotázaných rodičů dětí do 18 let. Pouze čtvrtina deklarovala zcela liberální postoj vůči spotřebě mediálních obsahů a audiovizuálních produktů a „nezakazovala“ dětem žádné pořady.

Rozhodování o přípustnosti/vhodnosti spotřeby či sledování mediálních obsahů a produktů se řídilo především vlastním uvážením, založeným na znalosti pořadu/produktu. Vlastní, subjektivní názor uplatňovaly dvě třetiny dotázaných rodičů (66%).

Rozhodování se komplikovalo u pořadů/produktů, u nichž se respondenti nemohli opřít o vlastní znalost pořadu/programu. Průběh hloubkových rozhovorů s rodiči naznačil, že orientace v audiovizuálních produktech je v lepším případě kusá. U televizních pořadů proto byla nejčastější indikací vhodnosti/přijatelnosti pro děti různého věku doba vysílání. Velká část reprezentativního souboru (35% rodičů) předpokládala, že televizní stanice nebudou během dne zařazovat pořady nevhodné pro děti. Část respondentů kvalitativní sondy však namítala, že během dne dochází k opakování některých večerních pořadů (například seriály a telenovely).

Necelá pětina (16%) rodičů dětí do 18 let se při rozhodování o vhodnosti či nevhodnosti pořadu/produktu pro děti řídila „podrobnou“ informací v televizním programu a jen okrajově rodiče pátrali po bližších informacích nebo se radili se známými.

Graf P9. Rozhodování a vhodnosti pořadu/AV díla

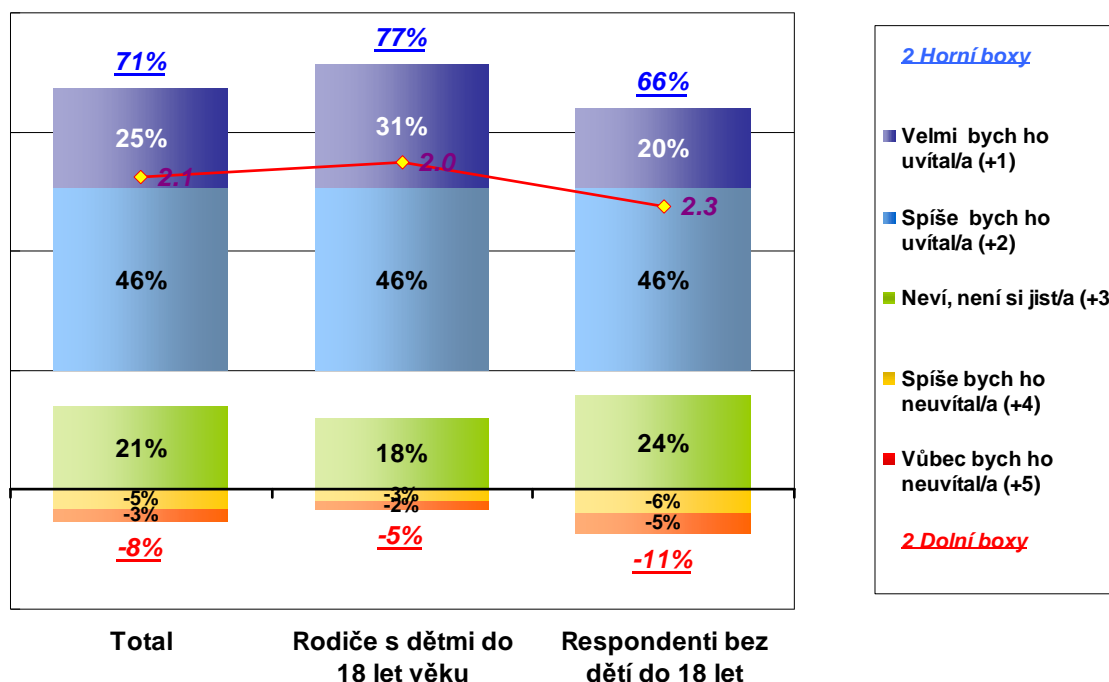

System

Klasifikační systémy audiovizuálních produktů zavedené v dalších zemích se zpravidla setkávají s kladným ohlasem u veřejnosti. V průzkumu provedeném mezi holandskou veřejností například 90% rodičů označilo klasifikační systém Kijkwijzer za „užitečný“ a 70% deklarovalo, že jej prakticky užívá.

Reakce české veřejnosti na možnost označování audiovizuálních produktů symboly vhodnosti pro děti nebyla zásadně jiná:

Graf P10a – Zájem o systém označování AV děl

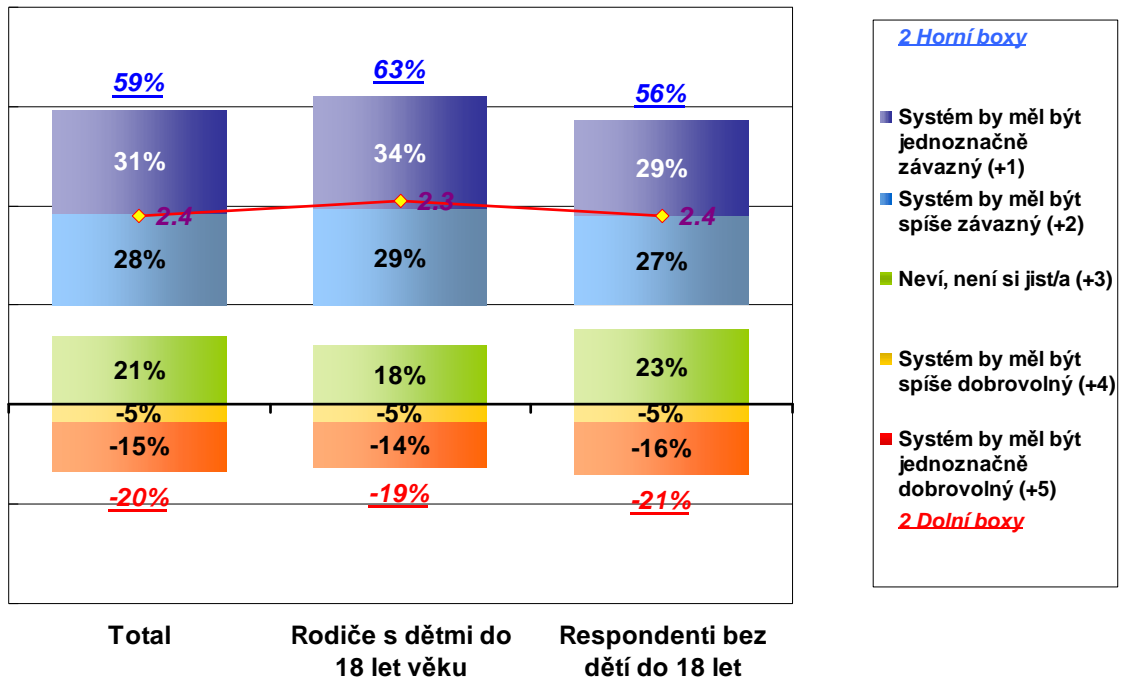

Téměř tři čtvrtiny celkové veřejnosti (71%) a 8 z 10 rodičů dětí (77%) by hodnocení a označování audiovizuálních produktů přivítalo. Jednoznačnou podporu by takový systém měl u čtvrtiny (25%) celkové veřejnosti a téměř třetiny rodičů dětí do 18 let.

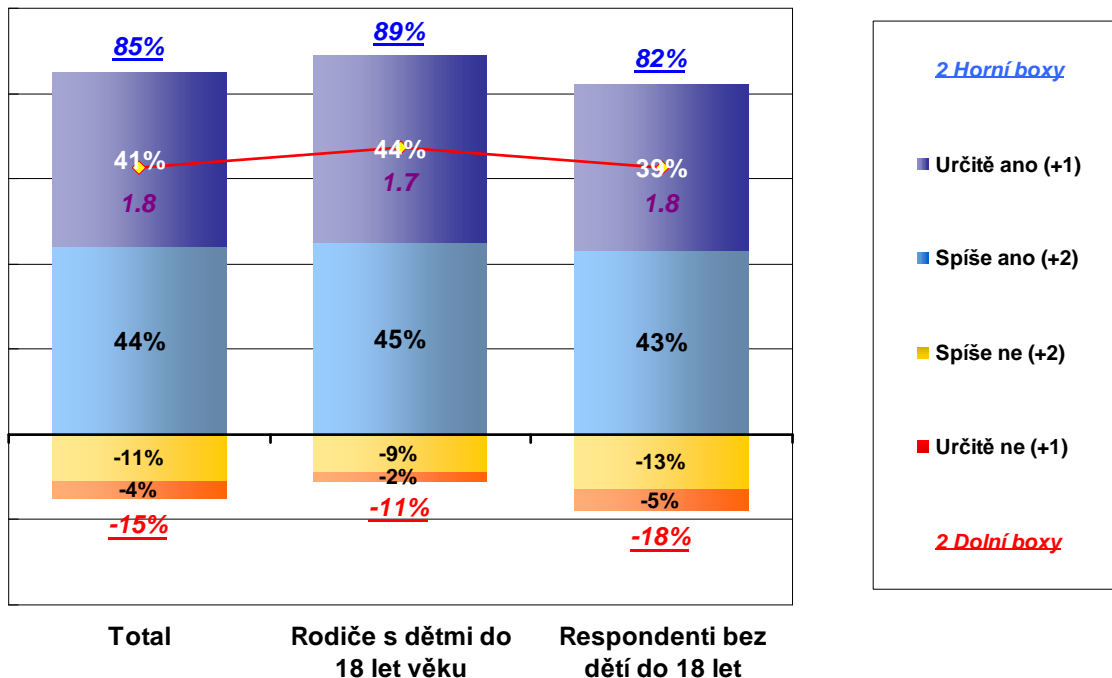
Reakce respondentů kvalitativní sondy nebyly odlišné. Většina z nich vzpomínala na někdejší označení televizních pořadů nevhodných pro děti, shodovala se, že v dětství musela „hvězdičku“ respektovat a zpětně neměla pocit, že podobné omezení bylo k jejich neprospěchu. Při celkové shodě, že obsahy i jejich provedení v audiovizuálních médiích ve srovnání s minulostí výrazně „přitvrdily“, bylo zavedení informačního systému vnímáno jako rozumné a zdůvodněné.

Pozitivní postoj k samotnému konceptu a očekávání vkládaná do jeho přínosu podtrhla i převaha mínění, že systém by měl být závazný pro všechny mediální společnosti – s tímto názorem souhlasilo šest z deseti dotázaných v omnibusovém šetření (59% celkově, 63% rodičů dětí do 18 let). Ještě vyšší bylo přesvědčení, že distributoři či výrobci audiovizuálních produktů by měli nést odpovědnost za respektování a dodržování systému (s názorem souhlasilo 85% dotázaných celkem a 89% rodičů).

Graf P11 – Závaznost systému označování AV děl

Graf P12 – Odpovědnost za respektování systému označování AV děl

V reprezentativním šetření se celkem sedm z deseti (72%) rodičů domnívalo, že by systém klasifikace a označování audiovizuálních produktů využívalo, v případě, že by byl v České republice zaveden. Tento podíl se nelišil od údajů získaných v šetření holandského systému Kijkwijzer.

Rodiče mladších dětí byli vůči případnému systému hodnocení a označování audiovizuálních prostředků vhodností pro různé věkové skupiny dětí naladěni ještě pozitivněji. Systém by bylo ochotno využívat (řídít se jeho doporučením) 83% rodičů dětí ve věku do 6 let a 81% rodičů dětí ve věku 7 – 12 let. Naproti tomu rodiče teenagerů byli skeptičtější, i když více než polovina z nich (56%) uvedla, že by byla ochotna se podle systému řídit.

Ve spontánním vymezení obsahů/témat, na něž by se měl uvažovaný systém zaměřit, zjevně existuje rozsáhlý společenský konsensus a názory rodičů dětí do 18 let se neliší od mínění celkové veřejnosti:

Graf P14a – Prvky/obsahy, které by měly být systémem sledovány – Spontánní odpovědi

Rozdíly v názorech rodičů různě starých dětí či specifických socio-demografických skupin byly okrajové a v zásadě neměnily celkové pořadí naléhavosti (potenciální škodlivosti). Na prvních dvou místech jednoznačně dominovalo násilí/brutalita a pornografické či sexuálně explicitní obsahy, na jejichž nevhodnosti pro děti se shodovaly cca dvě třetiny respondentů reprezentativního šetření.

Společenský konsensus ve vztahu k nevhodnosti/potenciální škodlivosti dalších témat či obsahů/projevů však rychle klesá. Zhruba polovina dotázaných rodičů i celé populace nad 18 let se spontánně shodla na nevhodnosti obsahů ukazujících konzumaci drog (47% rodičů a 46% dospělé populace). Poměrně značná byla i citlivost vůči projevům šikany (34% rodičů, 32% dospělé populace) a propagaci nacismu/rasismu a antisemitismu (33% rodičů a 32% dospělé populace).

Další negativní obsahy/projevy by však samostatně vyhodnocovala/sledovala méně než třetina veřejnosti. Ze spontánní reakce tak lze odvozovat, že veřejnost, stejně jako rodiče dětí by podvědomě dali přednost poměrně „štíhlému“ seznamu nevhodných obsahů. Navazující přímý dotaz s nápovědou je možné chápat jako indikaci potenciálního nesouhlasu s hodnocením (klasifikací) vybraných obsahů/projevů:

Graf P14b – Prvky/obsahy, které by měly být systémem sledovány – Ano/ne dle předloženého seznamu

Podobný postoj jako k hodnocení a označování mediálních obsahů/projevů zaujala většina veřejnosti i rodičů dětí k vymezení médií a audiovizuálních produktů, jichž by se označování mělo týkat. Na jedné straně je vysoká míra shody, že hodnocení a označování by se mělo aplikovat na plošná a běžně dostupná média/produkty, na druhé straně rychle klesající konsenzus v otázce hodnocení a označování dílčích, specializovaných nebo menšinových médií a produktů. Pouze menšina (39% veřejnosti) byla pro aplikaci systému na internetových stránkách a podíl se podstatně neměnil ani v podskupině rodičů z domácností vybavených přístupem na internet (46%).

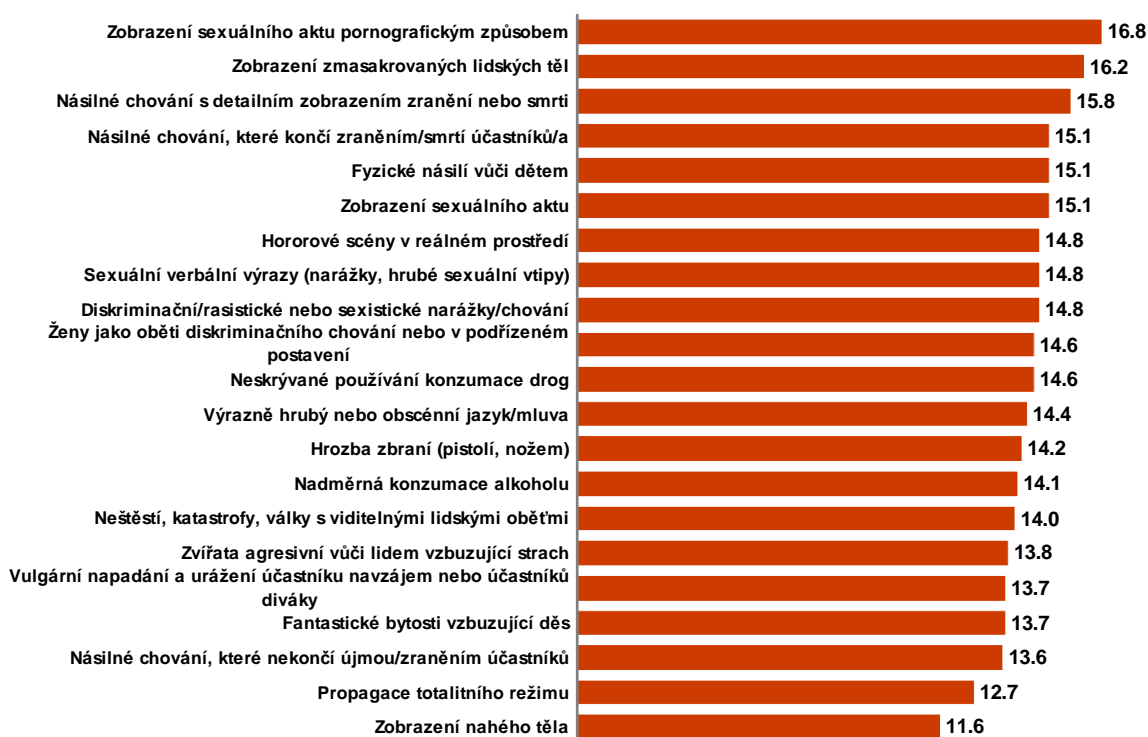
Graf P15 – Média/AV díla, která by měla být systémem označována

Při vysoké míře shody, že předmětem hodnocení a označování by měly být především celoplošné a kabelové televizní stanice se pozornost zaměřila především na filmy a televizní inscenace, u nichž by označování očekávalo osm z deseti dotázaných (77% veřejnosti, 79% rodičů). Necelá polovina respondentů (45% veřejnosti a 47% rodičů) by označovala pořady typu reality show. U dalších typů pořadů se míra shody rychle snižovala.

Mezi celou veřejností a rodiči dětí (stejně jako mezi jednotlivými socio-demografickými skupinami) byla rámcová shoda v názoru na věk, od kterého by jednotlivé obsahy/projevy byly přijatelné pro děti. V zásadě všechny specifikované prvky byly nevhodné pro děti mladší 14 let (s výjimkou zobrazení nahého těla – 12 let a propagace totalitního režimu 12,6 let). Věk 14-15 let je zřejmě hranicí, za níž kontrola spotřeby mediálních obsahů již postrádá realisticky posuzovanou efektivnost.

Graf P18 – Prvky/obsahy – věkové hranice – průměry v letech

Nevhodné obsahy

Kombinace výstupů reprezentativního šetření a kvalitativní explorace vede k poněkud paradoxnímu zjištění: Česká veřejnost vnímá rizika působení médií na děti a je ochotná podpořit systém klasifikace a označování audiovizuálních produktů nebo dokonce vyžadovat jeho radikální uplatnění ve vztahu k omezenému okruhu témat. Není však jednotná v názoru na žádoucí šíři záběru systému a je potenciálně citlivá na způsob jeho implementace v praxi.

Téměř tři čtvrtiny veřejnosti (71%) byly přesvědčeny, že je třeba mít kontrolu nad tím, co děti sledují a ještě vyšší podíl (75%) souhlasil s názorem, že systém by usnadnil rodičům orientaci v audiovizuálních produktech. Více než dvě třetiny (65%) dotázaných v reprezentativním šetření by podporovaly zavedení systému pokud bude součástí evropských norem a nevylučovaly, že v delším časovém horizontu by systém mohl napomoci ke zlepšení chování dětí a mládeže. Zavedení systému odmítala (pokládala za zbytečné) necelá sedmina souboru (16%).

Pouze menší část veřejnosti vyjadřovala skepsi k připravenosti televizních stanic a výrobců audiovizuálních nosičů dodržovat pravidla systému (31%) či k ochotě rodičů řídit se výstupy systému (26%). Pětina respondentů (20%) se domnívala, že systém by mohl být zneužit

v konkurenčním boji distribučních společností a desetina (11%) vyjadřovala obavy, že systém by mohl omezit svobodu umělecké tvorby.

Přísllovečná skepse české veřejnosti se v širším měřítku uplatnila pouze ve vztahu k názoru, že označování audiovizuálních produktů symbolem vhodnosti pro děti různého věku by mohlo sloužit dětem jako návod pro vyhledávání „zakázaných“ pořadů (41% veřejnosti, 37% rodičů) a v názoru, že opatření, které by zajistilo, že „nevhodné“ pořady nebudou vysílány před určitou hodinou by bylo „lepším řešením“ (s výrokem souhlasilo 77% respondentů).

Individuální rozhovory s rodiči dětí naznačily riziko, že autorita a efektivnost uvažovaného systému bude do značné míry záviset na tom, jak se klasifikaci pořadů/produktů podaří vystihnout kulturně podmíněné normy a standardy. Zatímco v obecné rovině byla vysoká míra shody ve vymezení obsahů/produktů, které nejsou vhodné pro děti a mládež, určení hranic, které definují, co je např. nepřijatelná míra násilí či naopak tolerovaný sexuální obsah bylo založeno na subjektivních názorech, které se případ od případu lišily.

I když se celkově respondenti jeví jako spíše liberální, při snaze o určení věkové hranice (ne)vhodnosti vybraných prvků pro děti a mládež se obecně nejčastěji jako doporučená uplatňovala obecně uznávaná hranice 15 let věku. V souladu s předchozími spontánními reakcemi byla nejstriktněji uplatňována v případě zobrazení násilí i sexuality, kde se při stupňování míry „drsnosti“ prvku posunovala až k 18 letům. Jen slabě nižší hranice než 15 let v průměru je předpokládána u prezentovaného závadového chování rasistické/diskriminační povahy anebo konzumace drog a alkoholu.

O něco větší tolerance se uplatňuje při hodnocení hororových/děsivých scén v audiovizuálních dílech anebo verbální vulgarity, kde se předpokládaná hranice doporučení pohybuje nejčastěji mezi 12 až 15 lety věku (o něco nižší tolerance je však v případě zobrazení násilí páchaném vůči dětem). Relativně nejvyšší tolerance je pak při zobrazování nahého těla, kde se doporučená věková hranice sledovanosti pohybuje mezi 10 až 12 lety.

Nalezení „objektivních“ a snadno aplikovatelných kritérií však nebude snadným úkolem a některé postupy aplikované holandským systémem Kijkwijzer narážely v kvalitativní sondě na nepochopení nebo nesouhlas. Většina rodičů například důsledně odlišovala „symbolické“, „normální“, „kultivované“ násilí od „samoúčelné“/„naturalisticky podané“/„explicitní“ brutality, „zneužívané“ pro „komerční“ účely. Rvačky, šermování nebo střílení v historických a klasických filmech jako „Tři mušketýři“, „Sedm statečných“ nebo v dokumentárních či

válečných filmech, se akceptovaly, přestože případně končily až smrtí. Část respondentů dokonce nevylučovala, že filmy tohoto typu mohou sledovat děti mladší než 10 let. Prakticky jednomyslně se naproti tomu odsuzoval a vylučoval „současný“, „samoučelný“, „nesystémový“ typ násilí, předváděný v akčních filmech nebo počítačových hrách (nejčastěji uváděné příklady zahrnovaly filmy jako Rambo, Predátor a d.).

No jasně, že se ve filmu mušketýři propichují kordem, nebo že zastřelený bandita spadne z koně, to je normální, symbolická smrt...to je takové násilí-nenásilí. Děti vědí, že je to jen jako... Co mi ale vadí, je naturalistické líčení brutality:Stříkající krev, utržené ruce a nohy, sekání hlav nebo mučení.../ID4

Klasifikace násilí/brutality pouze podle stupně způsobené újmy nebo (zdravotních) následků se většinou vnímala jako problematická. „Funkce“/smysl násilí v audiovizuálních produktech byly svým způsobem důležitější než jeho „míra“:

Pokud to násilí je součástí děje, který někam směřuje, tak jsem ochotný to skousnout. Když tam je jen proto, aby se na něj přitáhla pozornost, tak na to nekoukám ani já.../ID7

(Nutno ovšem podotknout, že i systém Kijkwizer tuto problematiku do určité míry řeší doplňkovou klasifikací u jednotlivých prvků).

Obdobně u sexuálně zabarvených obsahů byla poměrně vysoká míra tolerance například k ukázkám nahoty, ale relativně nízká míra tolerance k heterosexuální a homosexuální erotice a prakticky nulová míra tolerance k pornografii.

Nějaká lehká erotika, budiž...ale pornografie v žádném případě/ID3

Některým rodičům starších dětí více vadily „přeexponované“, třeba jen implicitní erotické obsahy, než přímé zobrazení sexuality:

Tady mi chybí ikonka pro debilní telenovely...tam to sice není o sexu přímo., ale oni tam řeší sex tak úpěnlivě, že je to skoro horší než přímá erotická scéna ...navíc jsou telenovely nebezpečné tím, že běží odpoledne...takhle jsem hnala dceru od nějakých Rodinných pout. Když jsem viděla dvě pokračování, tak jsem jí řekla a dost, na tohle se dívat nebudeš...a to už vůbec nemluví o Vyvolených/ID3

Volání po potřebě symbolů pro označení „hlouposti“ a „nevkusu“. se v individuálních rozhovorech uplatnilo vícekrát.

Při modelovém hodnocení vybraných populárních titulů filmů a televizních pořadů v kvantitativní studii tak možná překvapí, že se průměrné hranice doporučení u jednotlivých titulů relativně přibližují. Zatímco v případě dětského komiksu Tom a Jerry se předpokládá vhodnost expozice pro děti od 2 do 5 let (v průměru 3 roky), u filmu s Harry Potterem se tato hranice již posouvá mezi 7 až 10 let (v průměru 8,5 roku).

Zde se však naplno projevuje vyšší tolerance při hodnocení sexuality a „neškodné“ erotiky nebo vulgarity narozdíl od prvků násilí. Filmy s neskrývaným erotickým kontextem byly hodnoceny přístupněji pro starší dětské diváky, než filmy s prvky násilí, které byly zřejmě určeny teenagerovskému publiku. Například vhodnost filmu Slunce, seno a erotika se předpokládá nejčastěji pro děti od 10 let, zatímco Hvězdné Války byly v průměru považovány za vhodné až pro děti od 11 let. Tyto vnímané věkové hranice se tak již příliš nelišily od doporučených hranic pro filmy určené typicky dospělému publiku a obsahujícím značnou dávku brutality nebo cynismu – Román pro ženy (v průměru necelých 13 let), Armaggedon (13 let), Zachraňte vojína Ryana, Kill Bill, Predátor (13-14 let). Relativně nejhůře pak dopadla reality show Vyvolení, u které by významná část jejich hodnotitelů doporučila hranici sledování až od 18 let věku (v průměru pak více než 14 let).

Část kvalitativního souboru rozlišovala přijatelnost obsahů/produktů i podle způsobu sledování audiovizuálních produktů a uplatňovala vyšší míru tolerance v případě, že děti sledovaly/využívaly produkty společně s rodiči. Možnost vysvětlit/komentovat děj a dát nevhodné obsahy/produkty do kontextu byla pro většinu respondentů v individuálních rozhovorech důležitá. Společné sledování rovněž umožňovalo vykázat děti od televize/hry/programu, pokud rodiče usoudili, že obsah či provedení neodpovídá jejich věku

Rodiče dětí v individuálních rozhovorech kladli značný důraz na vlastní kompetenci a schopnost posoudit vhodnost pořadů/ produktů, které znali a většina z nich nebyla ochotná se vzdát práva rozhodovat podle vlastního úsudku. Z jiných šetření ostatně víme, že individualismus patří mezi hodnoty vyznávané českou veřejností a vhodnost pořadu/produktu pro děti byla individuálním rozhodnutím. Část respondentů kvalitativní sondy upozorňovala na rozdíly ve vnímavosti a reakcích vlastních dětí na nevhodné obsahy a na okolnosti, které komplikují nebo vylučují uplatnění zcela konzistentních pravidel - například společné sledování pořadů/produktů sourozenci různého věku, aplikace různých měřítek přípustnosti

či nevhodnosti jednotlivými členy rodiny (např. rodiče vs prarodiče) apod. Typická byla určitá míra pragmatismu a rozhodování podle „zdravého rozumu“, které zřejmě bude muset vyznačovat i uvažovaný systém klasifikace a označování audiovizuálních produktů.

Celkový postoj respondentů kvalitativní sondy k uvažovanému systému vyznačovala „opatrná anticipace“. Většina se shodovala, že zavedení systému může být přínosem, zejména pokud jde o rámcovou orientaci v nových či neznámých pořadech/produktech. Současně se však zavedení systému nepřisuzovala vysoká priorita a nekládala se do něj velká očekávání. Názor většiny kvalitativního souboru by se dal shrnout jako: „je to žádoucí a nedá se tím moc zkazit“

Je to trochu jako varování na cigaretách. Nemusím na ně dbát, ale dostal jsem upozornění, a jak s tím naložím, je už moje odpovědnost. V tomhle případě vlastně dvojí, protože nezodpovídám pouze za sebe, ale za své děti/ID6

Riziko, že (respektováním doporučení systému) zkrátím dítě o film, který by mělo vidět nebo je součástí kulturní výbavy, je minimální...nejde o nevratné rozhodnutí, ten film může klidně vidět později...a je to lepší, než aby se v noci budil strachy.../ID

Reakce na symboly/ikony

Symboly používané v systému Nicam/Kijkwijzer byly srozumitelné/čitelné pro polovinu (52%) reprezentativního souboru. Naproti tomu necelá čtvrtina dotázaných (22%) měla s významem ikon problémy. V kvalitativní sondě byly bez problémů identifikovány symboly:

- násilí
- sexu/erotiky
- děsivého obsahu
- drog

Část respondentů v individuálních rozhovorech však měla problémy s dekódováním symbolů šikany a hrubého jazyka.

Názory na symboly používané v systému Nicam/Kijkwijzer se rozdělily. Zhruba polovině (49%) souboru se symboly líbily, druhá polovina se buď neuměla rozhodnout (33%) nebo měla na grafickou podobu symbolů negativní pohled (19%)

Formě piktogramů jako způsobu sdělení informace o vhodnosti pořadu pro děti by dali přednost čtyři z deseti dotázaných (43%), častěji mladší věkové skupiny a lidé s vyššími příjmy. Formu textové informace by preferovala čtvrtina (26%) veřejnosti a pětina (20%) dávala přednost hlasovému upozornění na nevhodnost pořadu.

5. Příloha

Struktura souboru kvalitativní sondy

Jméno
Vedoucí stacionáře pro handicapované děti (45), matka dětí ve věku 17, 20 a 24 let
Duchovní Českoslavenké církve husitské (56), otec dospělých dětí, dědeček 3 vnuků ve věku 4, 7 a 11 let
Projektová manažerka/vedoucí turistického oddílu (37) matka 13leté dcery
Administrativní pracovnice (34), matka dětí ve věku 6 a 4 let
Letecký technik (36), otec dětí ve věku 3 a 7 let
Administrativní pracovnice(32), matka dětí ve věku 5 a 8 let
Učitelka základní školy/druhý stupeň (38), matka dětí ve věku 12 a 17 let
Řidič dálkového autobusu (37), otec dětí ve věku 6 a 11 let
Učitelka speciální školy, (43) matka dvou dětí ve věku 13 a 16 let
Státní zaměstnanec (38), otec dětí ve věku 4 a 8 let

Struktura kvantitativního souboru

Profil vzorku

			Total
Total	N		956
	%		100
Pohlaví	Muž	%	50
	Žena	%	50
Věk	18-29	%	26
	30-39	%	21
	40-49	%	19
	50+	%	35
Počet dětí do 18 let v domácnosti	0	%	51
	1	%	27
	2	%	20
	3	%	2
	4	%	0
	5	%	0
Ukončené vzdělání	Základní / vyučen	%	46
	SŠ	%	41
	VŠ	%	13
Čistý měsíční příjem domácnosti	-14	%	11
	14-30	%	51
	30+	%	33
	Neuvedeno	%	5
Velikost místa bydliště	-5000	%	35
	5001-49999	%	27
	50000+	%	35
Kraj (nové členění)	Praha	%	12
	Středočeský	%	11
	Jihočeský	%	6
	Plzeňský	%	5
	Karlovarský	%	3
	Ústecký	%	8
	Liberecký	%	4
	Královohradecký	%	5
	Pardubický	%	5
	Vysočina	%	5
	Jihomoravský	%	11
	Zlínský	%	6
	Olomoucký	%	6
	Moravskoslezský	%	12

Báze: Všichni respondenti